

Cultura

Calders i Tísner: història d'una amistat

Dos grans escriptors, amics i cunyats amb una dilatada vida conjunta, arriben als 80 anys

"A dos quarts de cinc de la tarda del diumenge, dia 5 de març de 1939, en Pere Calders i jo vam caure entre braços, ennuegats per l'emoció". Així descriu Tísner en les seves memòries el retrobament a Prats de Molló, després

d'evadir-se del camp de concentració. Des de llavors, Calders i Tísner han estat inseparables, tot i que la seva amistat ja venia de lluny. Havien anat de menuts a l'escola Mossèn Cinto. Havien treballat al Diari Mercantil i a

L'Esquella de la Torratxa. A Mèxic també coincidiren. Quan Calders torna a Catalunya, Tísner, enyorat, no triga gaire a fer-ho. A Barcelona són veïns. Són cunyats, però sobretot amics. Junts arriben ara als 80 anys.

J. FABRE / J. M. HUERTAS

El pare de Pere Calders, com el d'Avel·lí Artís-Gener, Tísner, pertanyia al món del les arts gràfiques i va ser periodista i autor teatral. Tots dos eren amics a la mateixa colla. Però mentre Avel·lí Artís i Balaguer va assolir èxits ressonants en el món del teatre, l'única obra estrenada al Romea per Vicenç Caldes i Arús, *Quan les arrels han mort*, va durar només tres dies. Potser per això Tísner s'ha mirat sempre la vida amb un optimisme desbordant i Calders, com diu Tísner, "sempre ha tingut tirada cap als colors més obscurs".

Que Pere Calders és de mena pessimista i patidora ho saben prou bé la seva dona i els seus fills. A Mèxic no volia que els seus tres fills, Raimon, Tessa i Glòria, anessin a escola, per por que no els passés res. Rosa Artís, germana de Tísner, amb qui Calders s'havia casat el 22 de juliol de 1943, es va quadrar i va dir-li que el deixava si els nens no anaven a escola. La solució pactada va ser que cada dia els aniria a buscar amb cotxe per tal que no els passés res. Encara avui, Calders es posa neguitós quan algú de la família triga cinc minuts més del compte a arribar i els fills, ja grans, han de trucar el seu pare cada dia per tranquil·litzar-lo.

També Tísner va posar els noms de Glòria i Raimon a dos dels seus cinc fills. La raó és dramàtica. A la família Artís van morir durant la guerra dos germans que portaven aquests noms i els altres tres -Avel·lí, Rosa i Arcadi- es van fer la ferma promesa que quan es casessin mirarien de donar-los als seus fills. I així va ser.

El pegat de pirata

Tot i que els dos tenen al darrera una sòlida carrera literària, plena de premis i d'obres reconegudes per la crítica, als dos els ha somrigut l'èxit a l'entrar a la vellesa. A Calders gràcies, sobretot, a la versió teatral dels seus contes, que Dagoll Dagom va presentar amb el títol d'*Antaviana* al 1978. A Tísner, gràcies a les seves memòries, de les quals ha publicat tres volums i n'escrivi el quart amb l'ajuda de Jaume Fuster, perquè la falta de visió no li permet de fer anar la ploma o la màquina d'escriure. El seu pegat de pirata és, diuen els que el coneixen, una qüestió de coquetèria, però també d'utilitat, perquè així no li cal dur l'ull de vidre.

L'altre gran canvi físic que va experimentar el rostre de Tísner és

ARXIU

conseqüència d'un 20-N. La diferència entre el físic de l'escriptor abans i després del 20 de novembre de 1950, constatable a les fotografies, és molt gran i conseqüència d'un accident de moto a l'autopista de Mèxic a Cuernavaca. Com ell mateix diu: "Vaig fer desaparèixer el meu apèndix majestuosament aguilenc romà i el vaig convertir en aquesta cosa torta que senyoreja el meu rostre".

Del Vallès al Penedès

Pere Calders també ha començat a escriure les seves memòries. Hi recordarà el seu pare, que era de Sant Cugat del Vallès i es deia Caldes i no Calders. El fill va normalitzar l'ortografia del cognom a Mèxic, i això li va costar més d'un problema quan va tornar a Catalunya. Però Calders ha quedat.

La mare era d'un mas de Polinyà, Can Mauri, on passava llargues temporades amb els fills quan el

seu marit, que es guanyava la vida fent de viatjant, era fora.

Així com els pares de Calders provenien del Vallès, els de Tísner eren del Penedès, ell de Vilafranca i ella del Vendrell. No era una família religiosa, però la influència d'un capellà quan la mare era molt malalta va fer que Tísner i la seva germana gran Glòria acceptessin de ser batejats quan ell ja tenia 15 anys. En les seves memòries explica amb detall com el bateig a la Catedral va acabar accidentadament, amb una baralla a cops de puny amb l'escolà que havia assistit la cerimònia.

"Vaig anar a l'escola Mossèn Cinto, de la qual tinc un record inesborrable, ja que ens deixaven fer el que volíem. Teníem una llibertat total i ens estimulaven a dir tot allò que pensàvem, sense cap mena d'entrebancs". Així s'explicava Pere Calders en una excel·lent entrevista que li va fer el seu gendre, Pere Marçet, a Lletra

de Canvi el 1990.

Començaven el dia en aquesta escola ja desapareguda, que existia al passeig de Sant Joan, tot repassant el diari La Publicitat. L'escola va tancar en temps de la dictadura de Primo de Rivera, i els alumnes anaven a casa del director, Josep Peronella, a què els donés classe de redacció un dia a la setmana. Tísner, que també va estudiar a l'escola catalana Mossèn Cinto, va estudiar durant la Dictadura al Colegio Ibérico, situat al primer edifici construït a l'Eixample.

L'ajut del director de l'escola va ser decisiva en la formació del jove Calders. Alguns dels seus primers contes són escrits aleshores i el mateix Josep Peronella l'ajudà a corregir-los. Xavier Benguerel, amic i company d'exili a França, ha escrit sobre Calders: "Preneu-ne nota, en Pere Calders, als 17 anys, ja havia escrit aquest conte meravellós, *El primer arlequí*. La seva prosa geomètrica, asèptica,

que una lírica molt singular illumina a estones, és única a la nostra narrativa. Ve de lluny la meva admiració i la meva amistat".

El periodisme

Fidels al caràcter polifacètic dels seus respectius pares, Calders i Tísner, a l'hora de triar un ofici, van optar pels camins artístics. Els dos van anar a Llotja per aprendre a dibuixar. Tísner va començar a treballar com a escenògraf a Can Batlle i Amigó, i Calders al despatx d'un dibuixant de publicitat txec, Karel Cerni, establert a Barcelona. Ben aviat, però, els va sortir l'oportunitat amb 20 anys de treballar a un diari, Diari Mercantil, de la família Tusell. Tísner havia debutat tres anys abans en el periodisme al publicar els primers dibuixos al Papitu, el 1928, i col·laborar el 1929 a la revista Bandera, amb Andreu Roselló Pàmies i Josep Janès.

És dels temps del Diari Mercantil la famosa anècdota del telegrama sobre un incident amb la Guàrdia Civil que Calders titula: "La Guàrdia Civil dispara sobre un grup de camperols sense motiu". L'amo del diari, Xavier Tusell, va cridar el jove Calders i el va rebre en una estança fosca, des d'un despatx situat més alt que les cadires de les visites: "Sàpiga, jove, que en aquesta casa la Guàrdia Civil no dispara mai sense motiu".

Tísner aprofitava el seu treball al Diari Mercantil per fer-hi passar titulars pintorescos que ell mateix venia després al Be Negre -a tres pessetes cadascun- per a una secció especialitzada en fer broma amb errades periodístiques. Un dels més divertits va ser: "A Sevilla hi ha hagut un intent de terratrèmol".

Director del Diari Mercantil en la seva etapa catalana (1932-34) fou Josep Janès, que tindria un gran paper a la vida de Pere Calders. L'any 1936, Janès treia al carrer els dos primers llibres de Pere Calders, *El primer arlequí* i *La glòria del doctor Laren*. No és estrany que Calders qualifiqui de "personatge fascinant" el seu editor.

Calders treballaria com a periodista a dos diaris més, sempre en català: Avui (1933) i La Rambla (1937). L'Avui va ser un diari que va durar dos mesos, d'octubre a desembre del 1933. El director era un altre cop Josep Janès i la capçalera va ser dibuixada per Calders només amb 21 anys. Tísner, per la seva banda, va treballar, a més del Diari Mercantil i El Be Negre, a L'Opinió i a La Publicitat, i va compartir amb Calders la feina de redactor a La Rambla.

El 1936, Calders i Tísner van esdevenir, proposats pel PSUC, que s'havia incautat d'ell, directors del setmanari satíric L'Esquella de la Torratxa. Tenien 24 anys i dibuixaven i escrivi, i aconseguiren augmentar notablement la tirada de L'Esquella.

Calders va publicar amb el pseudònim Kalders uns 70 dibuixos a L'Esquella, i el 1938 va treure, estimulat per Carles Riba, *Unitats de xoc*, un recull d'experiències al front, on havia marxat, igual que Tísner, després dels mesos d'aventura a L'Esquella. Aquí es va detenir durant 17 anys la prometedora carrera literària de l'escriptor. La derrota dels republicans a la guerra -Calders s'havia afiliat al PSUC- no facilitava el seu futur a Catalunya.

Passa a la pàgina següent

SUMARIOS

Pere Calders escriu sobre Tísner i Tísner escriu sobre Pere Calders

PÀGINAS I a IV

Una biografia desmitifica a fondo la figura del filòsofo Michel Foucault

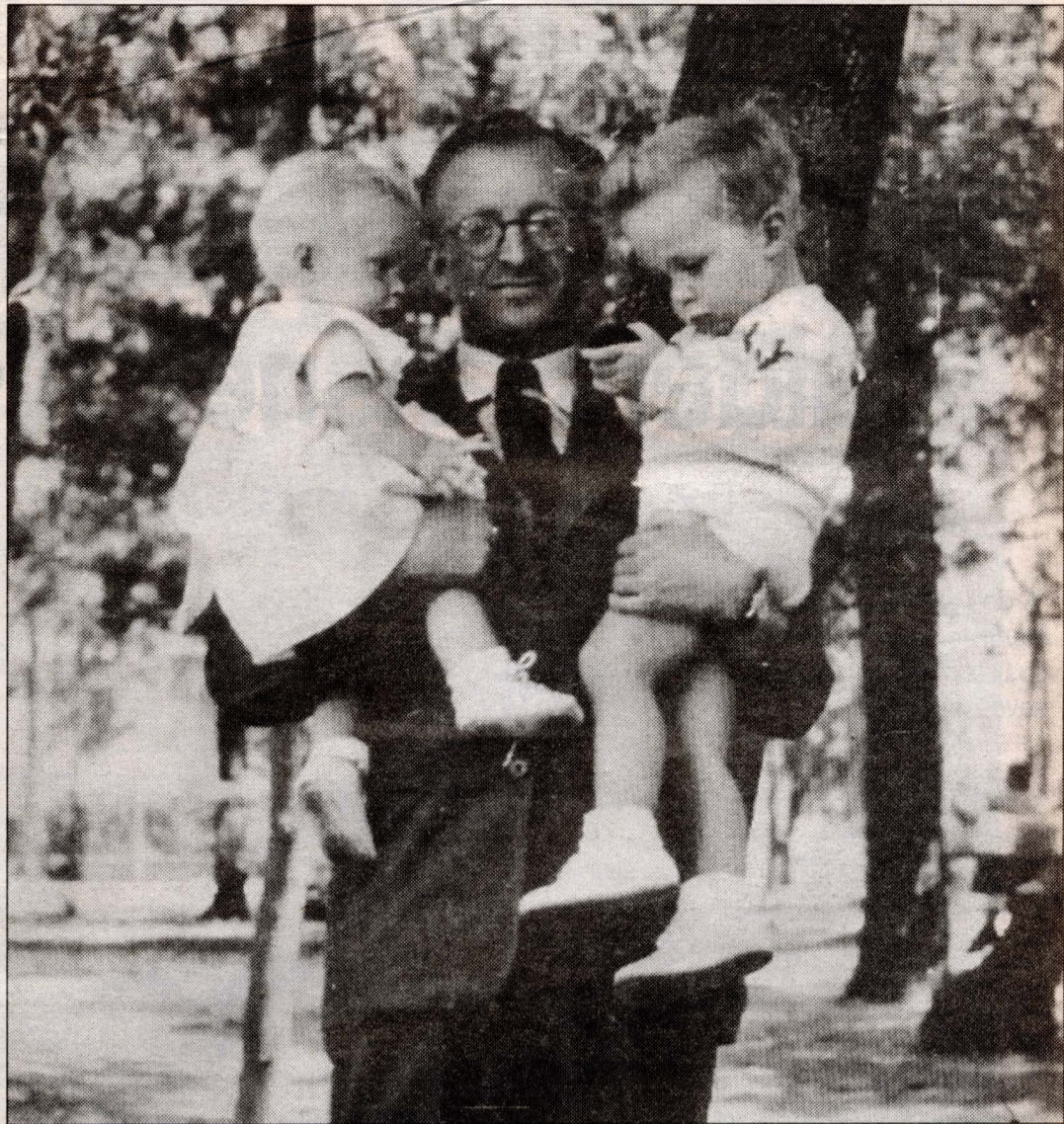
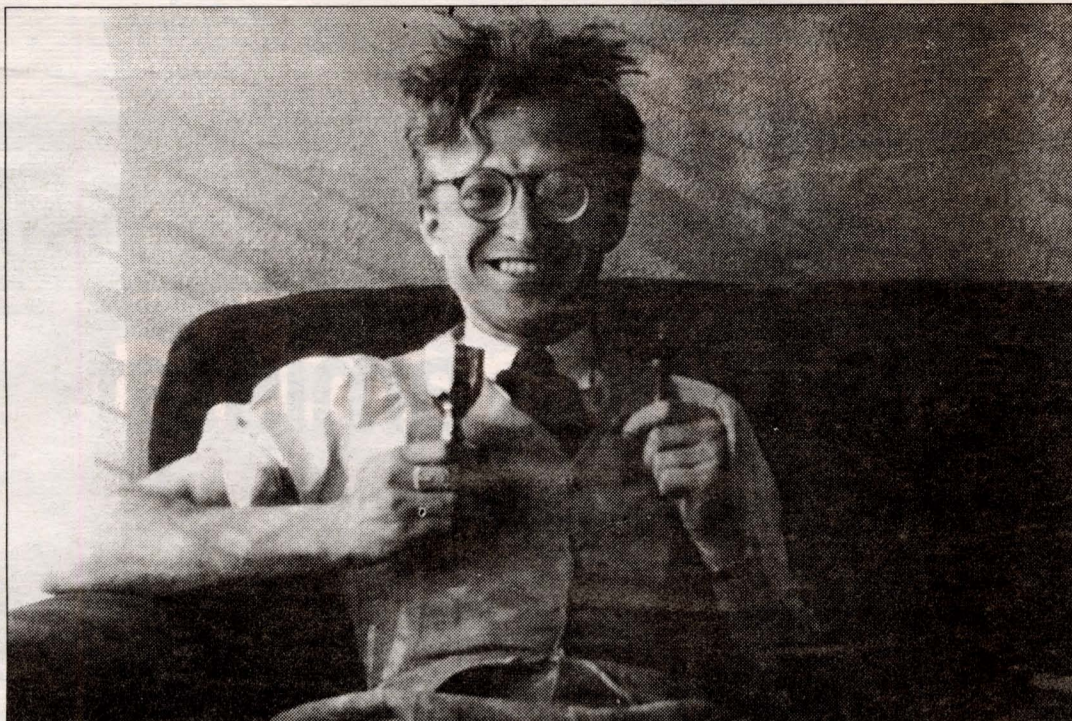
PÀGINA V

'Vox', la novela escandalosa del erotismo telefónico

PÀGINA VII

ARXIU

De Sabadell a Barcelona, tot passant per Centramèrica

La fotografia de dalt a l'esquerra mostra un Pere Calders eufòric, després d'haver guanyat al seu cunyat Tisner als escacs. Eren encara a Mèxic, i Calders tenia uns trenta-i-pocs anys. A baix, Calders té uns quants anys menys: era un menut a qui els seus pares van dur al fotògraf Rifà de Sabadell. Al costat, Tisner, ja calb, al 1946, amb 34 anys, a una platja d'Acapulco. A la dreta, sobre aquestes ratlles, Calders amb

els seus fills Raimon i Glòria a Mèxic. Les imatges formen part de l'àlbum de família d'aquesta història d'amistat.

Calders, un autèntic entusiasta de la fotografia, és a més un bon fotògraf i ha celebrat alguna que altra exposició de les seves imatges. Quan un fotògraf va a casa seva perquè l'ha enviat un diari, el primer que fa Calders és interessar-se per les seves màquines.

Ve de la pàgina anterior

Després d'una breu estada en camps de concentració i d'uns mesos intentant encarrilar la seva vida a França, tots dos van començar el seu exili mexicà. Tisner hi va arribar el mes de juliol de 1939, Calders poc després.

Per obrir-se camí a Mèxic, Calders va visitar Josep Carner, ja instal·lat en aquell país i disfrutant d'un cert estatus d'escriptor i diplomàtic famós. Carner va entrellucar aviat que aquell jove de 29 anys no tenia on caure's mort i es va inventar que hi havia editors interessats en comprar contes d'autors nous, que ja traduïren. Li va pagar 80 pesos per conte, mentre Calders, fumador impenitent, li cremava la catifa amb el cigar. En acomiadar-se encara es va permetre donar-li un puro: "Me n'he adonat que us agrada fumar..."

Va trobar feina al diccionari UTEHA, que dirigia un català, Estanislau Ruiz Ponseti, home del PSUC que havia estat conseller d'Economia durant la guerra. Es va fer un tip de dibuixar il·lustracions. "Quan no tenia feina, li preguntava a Ruiz Ponseti què feia i em contestava que dibuixés un colomar. Si li preguntava per què, deia que un colomar sempre acabava servint per a alguna cosa".

El cinema i la publicitat

Tisner va seguir altres camins menys llibrescos per fer bullir l'olla a Mèxic. Va començar pintant aquarel·les de la muntanya de Montserrat per als emigrats catalans, retallant revistes per a l'arxiu d'un futur diari, decorant la paret d'una perfumeria amb vistes de París i fent d'ajudant d'escenògraf, que volia dir treballar perquè d'altres s'enduessin els mèrits. Després de passar al cinema i la televisió, fins que va trobar col·locació estable a Publicistas Reunidos, empresa on va col·locar de fotògraf el seu amic Calders.

Tots dos han estat casats dues

Josep Carner, ja instal·lat a Mèxic, va ser el primer en ajudar a Calders

vegades, i el primer matrimoni fou en tots dos casos una cosa breu, quasi accidental, mentre que el segon ha estat un afer estable, un matrimoni per sempre, una parella ben avinguda.

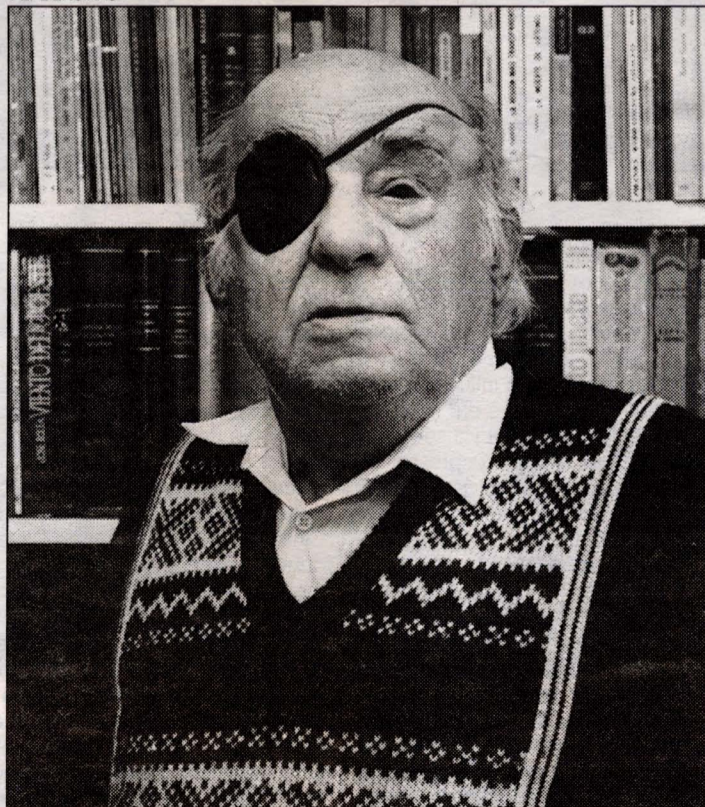
Epitalami d'Agustí Bartra

Calders s'havia casat a Barcelona amb Mercè Casals, amb la que va tenir un fill, Joan. Quan va marxar a Mèxic, ni la dona ni el fill ho van fer amb ell, i allà va iniciar de seguida un festeig amb Rosa Artís, germana de Tisner, que va acabar en matrimoni el 22 de juliol de 1943. El seu amic Agustí Bartra li va dedicar un epitalami on deia: "La cançó ja teniu tan florida i tan vostra / -entre llavi i silenci i la vasta pregunta de la sang alta- / que si alceu la mirada fins al benigne sostre / trobeu el cel on l'alba lluna i alosa ajunta i el bes exalta". Tingueren tres fills, Raimon, Tessa i Glòria.

Tisner va marxar de Catalunya solter, i al cap de poc temps de ser a Mèxic va iniciar una relació sentimental amb Pilar Crespo, que havia estat secretària de Joan Comorera i a l'exili feia de secretària de Max Aub. Es van casar, però fou un matrimoni desafortunat que va durar només un any i mig. Al poc temps de divorciar-se, va conèixer Louise Mercadet, una locutora de ràdio francesa amb qui es va casar el mateix 1941. L'any següent naixia la primera filla, Mireia, i un any més tard la segona, Graziella. Aleshores, casats ja els seus germans Arcadi i Rosa, es va produir l'acord fraternal de posar a dos fills els noms de Glòria i Raimon, i aquests van ser els noms dels següents fills que va tenir Tisner i el

Tisner va dedicar-se a diversos oficis, de la TV a la publicitat

PEPE ENCINAS

Tisner al 1989. El pegat sempre li ha fet companyia als darrers temps.

dels primers que va tenir Calders, i també els d'Arcadi Artís. Més tard va néixer Mònica, la cinquena i última filla de Tisner.

Nostàlgia

La nostàlgia vivia a l'exili amb els Artís i els Calders, com amb d'altres immigrants forçats: "Això a Catalunya no passaria", comentaven quan tenien alguna contrarietat. Duien una vida regular, plena de nostàlgies. Cada dia de fes-

A les dues famílies hi ha 'glòries' i 'raimons' en record dels morts

Triadú va ser qui va escollir el títol de 'Cròniques de la veritat oculta'

Avel·lí Artís i Balaguer, un home extraordinàriament autoritari. Per sorprendent que pugui resultar a qui llegeixi les memòries de joventut de Tisner, el seu pare posava contínues trabes a la seva llibertat. L'assistència puntual als dinars i sopars de família era inexcusable, i això fins i tot quan, en arribar a Mèxic, era a punt de fer els 27 anys. La primera nit que el seu germà gran, Arcadi, va comunicar que pensava sortir amb uns amics, el seu pare li va contestar: "No cal que tornis". Tisner mateix va haver de marxar d'amagat de Saltillo, la primera ciutat de Mèxic on es va instal·lar la família, cap a Mèxic, per reunir-se amb el seu amic Calders. Aquest li va haver d'enviar clandestinament un gir amb els diners per al bitllet del tren, ja que el pare Artís controlava estretament l'economia dels seus fills. I quan Tisner va abandonar la casa paterna deixant una nota de comiat, va haver de passar un cert temps abans que el pare no es dignés contestar les seves cartes.

Els premis literaris

Quan pare i fill es van reconciliar, tota la família Artís es va traslladar a Mèxic i allà va començar el festeig de Rosa amb Pere Calders. El pare va publicar al fill el seu primer llibre, *556 Brigada Mixta*, escrit el 1943 i premiat aquell mateix any en els Jocs Florals de la Llengua Catalana, a l'Havana. L'obra va veure la llum el 1945 en la Col·lecció Catalània, creada per Artís i Balaguer a Mèxic i en la que es van arribar a publicar 18 obres. També editava La Nostra Revista, on col·laborà també Calders.

Calders no va obtenir un premi

literari fins deu anys més tard que Tisner. Havia anat trametent contes a un home que no coneixia, Joan Triadú, però que li havia escrit perquè preparava una antologia de contes catalans. La correspondència va continuar i esperonat per Triadú, Calders va decidir presentar-se al nou premi Víctor Català. Triadú va ordenar el material i li va posar com a títol *Cròniques de la veritat oculta*. L'ordre no va agradar gaire a Calders, però el llibre va guanyar el premi Víctor Català el 1954.

Aquest èxit -era la segona convocatòria del Víctor Català- va ser el pròleg del retorn a Catalunya de Calders i la seva família.

El retorn

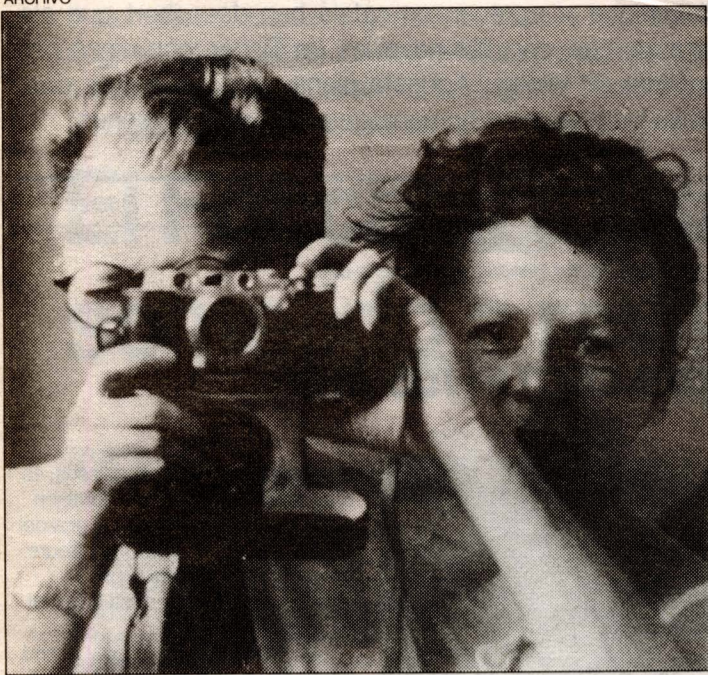
El propietari d'UTEHA, on Calders treballava a Mèxic, era un gal·lec amb sort, González Porto, que posseïa també l'editorial Montaner i Simon al carrer Aragó, avui seu de la Fundació Tàpies. Li va dir a Calders que quan arribés a Barcelona es presentés a l'editorial i digués que li donessin feina, que ell ho manava. No va ser, però, així al principi. Els de Montaner i Simon van dir-li que no en sabien res i que es busqués la vida en un altre lloc. Així ho va fer, i gràcies a un amic va anar a raure a l'editorial Vergara que, casualitat de les casualitats, ocupava el mateix edifici del passeig de Sant Joan on ell havia estudiat de petit, l'ex escola Mossèn Cinto.

Quan González Porto va arribar a Barcelona, com feia un cop cada any, va demanar per Calders, i els directius de Montaner i Simon van haver de dir que no l'havien agafat perquè no estaven segurs del que els havia explicat Calders. González Porto el va fer buscar i li va donar la feina promesa, feina en la que Calders romandria tota la resta de la seva vida laboral: cap de producció de la veterana editorial barcelonina.

Passa a la pàgina següent

ARCHIVO

SAGARRA

La guerra, la feina, la família, les passions

En la foto de dalt a l'esquerra, Calders i la seva dona, Rosa, en un mirall, captats pel mateix Pere Calders a la seva casa mexicana. Dalt a la dreta, Calders, ja a Barcelona, a la teulada de l'editorial Montaner i Simon, avui ocupada pel *Núvol i cadira* de la Fundació Tàpies, que va adquirir l'edifici. La foto, segurament obra de Jesús Moncada, prova el sentit de l'humor permanent de l'escriptor. Abaix a l'esquerra, Tísner i la seva dona, Lluïsa, amb els seus cinc fills, l'any 1961, a Chapultepec. És una de les poques fotos on la família Artís surt sencera. A la dreta, Tísner durant la guerra, davant del Museu Marítim, a les Drassanes, creat però encara no muntat. La imatge la va captar Sagarra, un repòrter gràfic dels anys 30 recuperat els darrers temps. Més imatges per a l'àlbum de l'amistat dels dos escriptors.

Ve de la pàgina anterior

Tísner s'enyorava del seu amic, a Mèxic, i va decidir tornar poc després, tot i que no tenia ni la vaga promesa de feina amb que havia marxat Calders. El 31 de desembre de 1965, tota la família desembarcava a Barcelona, i Tísner va poder refer la seva vida gràcies als ajuts que li van prestar bons amics periodistes.

Andreu Roselló —amb qui l'any 1929 havia compartit el debut periodístic en una revista anomenada *Bandera*— el va acollir com a dibuixant a *EL Correo Catalán*, que ell dirigia, i després va passar a *Tele-Expres*, quan va ser director un altre amic, Manuel Ibáñez Escofet. També va col·laborar a *Tele/estel*, que dirigia el seu cosí Andreu-Avel·lí Artís, *Sempronio*.

De moment, els Artís es van instal·lar en un hotel, però aviat es van acabar els diners i, aleshores, uns familiars els hi van llogar un pis a un preu raonable amb la condició de que no obrissin mai les maletes, perquè segons la llei això els hauria atorgat uns drets de permanència que els familiars volien evitar.

Tísner explica que per a una de les primeres feines que va fer en tornar, la traducció de *A sang freda*, de Truman Capote, no va poder utilitzar el diccionari anglès-català, perquè el tenia dintre de la maleta.

A Catalunya tot és millor

Els Calders van trobar vivenda a Sant Cugat gràcies al seu pare, que era fill d'aquell poble. Era una casa de dues plantes; l'altra planta l'ocupava un guàrdia civil, don Vicente, i la seva família. L'amistat que van establir les dues famílies en aquells primers anys encara perdura.

Els fills de Calders havien tornat el 1962, sota el lema creat per uns pares enyorats de què a *Catalunya tot és millor*, i el 25 de desembre va caure la famosa *nevada del segle*. Mentre treien la neu amb

la pala que els va deixar el guàrdia civil, el fill gran, Raimon, anava dient: **"No déieu que a Catalunya tot és millor? Doncs a Mèxic no cauen aquestes nevades que ens deixen colgats, ni fa aquest fred que glaça..."**

El mateix guàrdia civil els va buscar una casa que fos econòmica per poder passar l'estiu. Els la va trobar a Llançà, on ell també estiujava i on encara van els Calders. Quan feia mal temps, la dona de Pere Calders, que té el sentit de l'humor una mica càustic dels Artís, sabia que el guàrdia civil es ressentia d'una ferida de baioneta al coll que li havien fet durant la guerra civil i li preguntava: **"¿Qué, como va la cuchillada del rojo?"**

L'amic de Pio Baroja

Els pisos que actualment ocupen els dos, en el barri de Sant Antoni, molt a prop l'un de l'altre, els van aconseguir gràcies a José Raimundo Bartrés, un curiós personatge republicà i maçó, ben relacionat amb La Caixa —i amb el seu departament immobiliari— i admirador de Pio Baroja fins al moll dels ossos.

Un dia, mentre Calders era a la feina de l'editorial Montaner i Simon, li van passar una trucada sorprenent: li van dir que era **"de part de don Pio Baroja"**. Calders no va mostrar cap estranyesa en rebre la trucada, tot i que Baroja era ben mort. No tenia cap dubte que el seu comunicant era Bartrés.

A Montaner i Simon, Calders va anar escrivint durant les estones lliures, quan s'acabava la feina. Amb els companys anaven a buscar entrepans de gorgonzola a una botiga anomenada Els Italians o Calders feia un cafè amb llet per Antoni Bartomeus i Jesús Moncada, avui el famós autor de *Camí de sirga*.

El 1964, Calders guanyava el Sant Jordi amb *L'ombra de l'atzavara* i dos anys després publicava el llibre que més li agrada, *Ronda naval sota la boira*. El fracàs de

vendes, tot just de 200 a 300 exemplars d'aquest llibre, el va desanimar. Va treure un altre llibre, *Aquí descansa Nevares*, d'ambient mexicà, i es va limitar a treballar i fer fotos, la seva gran passió.

Tísner, per la seva banda, va anar publicant també novel·les: *Les dues funcions de circ*, el 1966, *Paraules d'Opaton el vell*, el 1968, *Prohibida l'evasió*, el 1969, amb la que va guanyar el premi Prudenci Bertrana, i *L'enquesta del canal 4*, el 1973, amb la que va guanyar el premi Sant Jordi. Alhora, publicava altres llibres menors en un nombre que ell assegura que arriba als 26: *Al cap de vint-i-cinc anys*, el 1972;

Tísner va tornar a Catalunya fent acudits per a El Correo Catalán

Les memòries han donat nova fama al veterà dibuixant de l'ull tapat

El Pla de la Calma, el 1974; *La diàspora republicana*, el 1975; *Història en historietes de Catalunya*, el 1977; *Les nostres coses*, el 1978; i un llibre de dibuixos al que hi va posar text Maria Aurèlia Capmany: *Dona, doneta, donota*, el 1979.

Algunes de les seves traduccions al català han estat memorables. Va atrevir-se, ni més ni menys, que amb *Cien años de soledad*, ja que havia conegut García Márquez a Mèxic.

La seva feina com a ninotaire té tant de pes com la literària. Conserva alguns dels acudits que no van arribar a veure la llum, com

aquell que va fer, acabat d'arribar, sobre la manifestació de capellans, en el què un mossèn li canta a un altre les excel·lències del *clergyman* sobre la sotana a l'hora de córrer davant la policia.

Ja en la democràcia, el personatge de Norma, que ell va crear en unes historietes destinades a fomentar la normalització lingüística van donar-li una certa popularitat. L'èxit més esclatant, però, va ser l'aparició del primer volum de les seves memòries, *Viure i veure*, el 1989, continuades per un segon i tercer volum.

Malgrat les limitacions amb què un exiliat es trobava al tornar, Tís-

L'èxit de 'Antaviana' el 1978 va suposar la revifalla de Calders

La fotografia és la passió oculta de l'autor de 'L'ombra de l'atzavara'

ner no va deixar de banda la seva inquietud política. Aquestes limitacions eren tan grans, que un cop que la seva filla Glòria va ser detinguda a causa del seu activisme universitari, la policia no va estar-se de recordar-li que calia que anés amb compte, perquè sabien qui era el seu pare i podia tenir problemes. Glòria va decidir, en aquell mateix moment, tornar a Mèxic. Com diu la dona de Tísner, **"tenim la vida dividida, per això, tan aviat com puc m'escapo a Mèxic, on viuen tres dels nostres fills"**.

Tísner va recuperar l'activitat

dels vells temps, però allunyada ara ja del PSUC i pròxima a l'òrbita del nacionalisme d'esquerra. Es va entregar de ple a la restauració del Pen Club Català, amb els inconvenients que això tenia quan el franquisme encara no havia mort. L'acte de constitució es va haver de celebrar a l'interior d'un autocar, camí de L'Espluga de Francolí.

El miracle de 'Antaviana'

El 1978, el grup Dagoll Dagom va demanar permís a Calders per dur alguns dels seus contes al teatre. Escèptic, va donar autorització i, fins i tot, hi va col·laborar. Hi creia tan poc que li va dir a la seva dona: **"Mira, el que donin els drets d'autor, si és que donen, seran perquè facis el que vulguis"**. Quan va veure que era el que literàriament li donava més de tot el que havia fet, va voler desdir-se, però la seva dona li recordava la promesa.

S'havia jubilat ja, amb una Montaner i Simon en procés de liquidació —ell havia volgut que s'hi fes un museu de les arts gràfiques, però en debades— després de la mort de González Porto. Però *Antaviana* va suposar la segona vida literària de Pere Calders. Li van demanar conferències, actes públics, contes que no tenia... Home tímid, però que no sap dir que no, **"als meus anys m'he convertit en una vedette"**.

Una estudiantosa de la seva obra va descobrir una novel·la no publicada, i José Manuel Lara, de Planeta, li va oferir el 1986 quatre milions. A Calders no li agrada Lara, raó per la qual va vendre per 400.000 pessetes —deu cops menys— la novel·la a Edicions 62, editorial que fins a l'èxit de *Antaviana* tampoc era massa entusiasta de Calders. Després li ha publicat, però, l'obra completa.

Va retornar a escriure als diaris i revistes, sempre en català, com ara *El Temps* i *Avui*. **"No hi ha diners en el món perquè jo accepti escriure en castellà"**, ha afirmat,

criteri que comparteix el seu amic Tísner. Ha publicat més contes i algun que altre material menor, com *Viure a Barcelona*, amb Català Roca —**"jo volia una cosa més fantàstica, però cadascú va treballar per lliure i el resultat no va ser bo"**— i *Fumar o no fumar*, amb la Maria Aurèlia Capmany.

Segueix disfrutant de la fotografia i de tot el que és nou tècnicament, com ara els ordinadors, passió que comparteix amb el seu net Arcadi, un dels dos fills de la Glòria. Li agrada llegir novel·les de ciència ficció i veure pel·lícules al vídeo fins i tot força dolentes. Té una important col·lecció de màquines de fotos i per dissimular les despeses enganya la família amb allò tan suat de: **"Però si aquesta ja la tenia..."** I la família es deixa enganyar.

Viure i no veure

Tísner, malgrat els seus problemes de visió, va allà on el reclamen, i treballa cada dia en el quart volum de les seves memòries, titulades —ara resulta que paradoxalment— *Viure i veure*.

La redacció d'aquest quart volum de les seves memòries serà un cas insòlit de col·laboració en la literatura catalana gràcies a una amistat que ve de lluny amb l'escriptor Jaume Fuster. Es van conèixer durant els dies accidentats de la creació del Pen Club Català i la recerca de solidaritat econòmica pels 113 detinguts de l'Assemblea de Catalunya.

Per escriure el llibre, Fuster parla llargues estones amb ell, ho gravava, i aquest estiu, en la calma de Mallorca, donarà forma al quart volum de memòries de Tísner, que ell, naturalment, revisarà.

"Li feia mandra escriure'l" —explica Fuster—, **perquè parlarà de gent que encara és viva, ja que comprèn els últims anys barcelonins. Però quan jo el vaig engrescar oferint-li la meua ajuda, va decidir que valia la pena córrer el risc i ens vam posar a la feina"**.

Ens dispensaran la trampa, però ni el Tisner sabia que Pere Calders escrivia sobre la seva persona, ni Pere Calders sabia que Tisner feia una cosa semblant. Ens ha semblat que podia ser interessant el que cadascú pensa de l'altre

en un any que per a ells marca un canvi de dècada: tots dos fan 80 anys. I de propina, Pere Calders, que no va anar mai a la universitat, entra per la porta gran com a doctor *honoris causa* a l'Autònoma. Generacions d'estu-

diants que ja aprenen en català han descobert que els seus contes, com les novel·les de Tisner, són eines per dominar un idioma. Aquesta plana, escrita per tots dos, tanca les pàgines d'homenatge a les seves persones.

TRIBUNA

AVEL·LÍ ARTÍS-GENER
Escriptor, dibuixant, autor de mots encreuats.

Doctor de capçalera

JUAN VALGAÑÓN

Al meu metge, al meu Calders de capçalera, l'han fet doctor.

Pressento que el nobilíssim ascens no l'allunyarà de la meva espona. Des de fa molts anys, en Pere Calders és —ultra moltíssimes altres coses— el meu company de capçalera. Això, explicat de sobte, reclama un aclariment. Si roman indefectiblement al capçal del llit, si li trobo cada vegada que en tinc fretura, si respon instantàniament a les meves sol·licituds, ¿és o no just que el titlli de metge de capçalera?

I, encara més: si indefectiblement les consultes que li faig donen resultats positius, si m'alleugen de problemes inquietants o d'angoixes, el qualificatiu de metge de capçalera és perfectament adequat. Possiblement en comptes de fer un tomb massa llarg, en aquestes ratlles hauria d'anar de dret a l'objecte que les motiva: la meva joia pel gest corprendor de l'Autònoma fent doctor *honoris Causa* el meu germanet Pere Calders. El fet m'ocasiona una situació exultant, probablement més a mi mateix —que sóc de mena donat a les expansions vehements i exagerades— que no pas a ell mateix, home molt segur i apte controlador de les seves pregoneses sentimentals.

Des de fa una pila d'anys, moltíssims anys, fins al punt que no és hiperbòlica la meva reiterada afirmació de "jo el vaig veure primer", tothora he tingut a l'abast de la mà els seus llibres, en els quals, com deia ara mateix, he trobat adesiara la pau espiritual que necessitava. Sempre que algú ens pregunta què llegim actualment, generalment responem amb hipocresia i fem recerca mental d'algun títol que ens faci quedar com uns senyors. Constitueix gairebé una prova psicològica, un elaborat test que fa possible que el docte versat dedueixi un munt de recòndits sacsons de la nostra personalitat. Però jo parlo, de debò, i sense afany de presumir d'erudició, de la presència fidel i inalterable, damunt la meua tauleta de nit, de les *Cròniques de la veritat oculta*, llibre que he llegit i rellegit, que en certs aspectes àdhuc he vist néixer i que, accepteu la informació i no la prengueu pas com a ditirambe,

Tisner i Calders el 1991. Els dos autors presentaven un llibre conjunt d'acudits de L'Esquella de la Torratxa.

em sé autènticament de memòria.

Potser aquesta deu ser la gràcia essencial de l'obra caldersiana: és una invitació permanent a la lectura i a les relectures. Jo, almenys, cultivo aquest estil de relació amb el meu cunyat des de fa moltíssims anys. Ara, darrerament, per culpa d'una lamentable avaria, ja no llegeixo. I, això no obstant, encara tinc damunt la tauleta de nit les *Cròniques de la veritat oculta*.

He afirmat que me les sabia de cor i no em retracto pas. Avui, físicament, no el puc llegir però l'obra del meu Pere Calders ha adquirit unes proporcions gairebé tàctils que ell mateix, home afecte a penetrar subtilment, entendre perfectament. I prefereixo que en tingui esment així, per escrit (vull dir, per llegit), que no pas si li ho digués de paraula.

Aquesta propietat que jo he trobat en la contística de Pere Calders és el fruit directe d'una

receptivitat que podria haver estat perfectament inesperada.

Potser ni en Pere Calders no sap que la seva literatura màgica també té propietats màgiques. I és, senzillament, fabulós que en aquells instants de tràfecs torbadors, tinguis a mà, damunt el marbre de la tauleta de nit, la boia salvadora, l'artificial qual et pots arrapar confiat i deixar que et dugui de bracet paradoxalment cap al món d'on vénis: de l'oníric a l'oníric.

No sé si els doctes sinodals que l'han elevat a doctor han tingut en compte aquesta formidable propietat de la prova caldersiana. Potser no calia: la llista de mèrits de Pere Calders és prou extensa i hom ja en deu haver fet una acurada recensió. Però a mi, no me'l tragueu de la meua capçalera. Deixem-me que Pere Calders sigui el meu doctor *honoris Causa* en tota l'extensió de l'expressió.

En Tisner, tan lligat a la meua vida i als meus afectes més profunds, acaba de fer 80 anys. No me'n sé avenir!

A mi, que més aviat tinc poca memòria, no em costa gens d'evocar-lo en diverses etapes de la seva aventura humana: quan era nen, quan fou un adolescent que prometia, quan esdevingué un adult amb un prestigi molt consolidat en el camp de les arts i de les lletres, quan es convertí en un home madur que havia fet efectives, amb una brillantor inusitada, les promeses de la seva joventut. I després, el sento prop del cor en la seva maduresa, poblada de la capacitat creadora que per a ell ha estat com un do de naixença. Els déus l'han afavorit amb la seva predilecció,

desmentint en aquest cas l'antiga dita que afirmava que els escollits pels déus moren joves.

En arribar aquí, he d'anar amb compte, perquè en Tisner i jo, que coincidim en gairebé tot, tenim les nostres diferències. Una d'elles és que en Tisner rebutja, rotundament, el qualificatiu de vell i a mi, en canvi, em sembla útil per definir una etapa de la vida. Dir que ens hem fet grans és una manera de despistar. D'altra banda, no crec que sigui adequat titllar-nos d'antics ni de vetustos o, en tot cas, no ens acabaria pas d'agradar.

De tota manera, és ben cert que en Tisner constitueix un cas a part. Qualsevol que tingui el privilegi de tractar-lo, al cap de deu minuts de conversa amb ell —no sé si tiro llarg— ja té la impressió de trobar-se davant d'un dels homes més joves del país. Té una vitalitat i

un dinamisme encomanadissos, és d'aquelles persones que dominen el joc subtil de fer trampa al pas del temps i posseeix la virtut de treure anys del damunt dels seus interlocutors. És una cosa que mai no s'agraeix prou.

En Tisner, que sap posar el seu sentit de l'humor al servei de totes les situacions, no és que sigui vell (que no se m'enfadi!), però ha tingut avaries, que és una cosa que pot passar, fins i tot, a un cotxe nou de la millor marca. O sigui que, fugint com d'escaldar-nos de parlar de xacres, es podria dir que ha sofert desperfectes, que ell procura reparar sense perdre el somriure.

En un moment determinat, va considerar que no el destorbaria gens la col·laboració d'un bastó i va anar a comprar-se'n un. Trià el que va agradar-li més, se l'emprovà —com si diguéssim— i digué al venedor que se'l quedaria, però que era una mica massa llarg. Assenyalà el dessota de l'empunyadura i digué: "Me n'haurieu de rebaixar deu centímetres d'aquí". El venedor, molt amable, respongué que no hi havia cap dificultat: "El tallarem de baix, de la punta".

—No, no... De baix no l'escurceu, perquè em convé que arribi a terra —repliqué el Tisner, sumint el dependent en un notori estat d'estupor.

Sempre m'ha causat admiració que en Tisner conservés intacte una exultació interior vivíssima, fins i tot en moments difícils.

Així, amb aquest esperit despert —i com si per a ell fos una qualitat innata fer coses importants sense esforços aparents— ens ha donat una de les obres més sòlides de la nostra literatura.

I a més d'èsser un dibuixant extraordinari i home de múltiples habilitats (d'aquelles que meravellen) ha convertit l'amistat en una de les seves belles arts. Estic segur que els seus nombrosíssims amics s'adheriran de tot cor a aquesta afirmació meua.

Jo m'erigeixo en testimoni d'excepció: després d'haver anat junts a la mateixa escola, junts a la Llotja, plegats en memorables daltabaixos de la nostra història i mentre compartim un llarg exili, en Tisner i jo hem conservat sempre l'encantament mutu de la nostra infantesa.

I, per reblar-ho, vam esdevenir cunyats. La veu popular fa córrer que l'estat civil de cunyat refreda la companyonia. No us ho cregueu pas!

Llévese lo mejor de Artespaña...
¡por descontado!

SUPER VENTA ESPECIAL EN ARTESPAÑA DE MUNTANER, 537

Ahora renovar su casa va a ser todo un regalo. Nos vamos de Muntaner nº 537 y seguimos en Rambla de Cataluña, 75. De un 20 a un 60% de descuento en muebles, tapicerías, complementos del hogar, regalos. ¿A qué espera?

Todo con el buen gusto de Artespaña... por descontado.

Horario: de 10 a 13,30 y de 16,30 a 20,30 horas. Sábados tarde abierto.

Muntaner, 537. BARCELONA

ARTESPAÑA

Descuento
del 20 al 60%

DEL 8 DE MAYO
AL 6 DE JUNIO

